

УДК 330.142.22

Куліш Г.П.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана***Кот М.А.***магістр кафедри фінансів
Національної академії статистики, обліку та аудиту*

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ

CREDIT PORTFOLIO MANAGEMENT AT THE BANK

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто сутність кредитного портфеля банку, його формування та складові. Проаналізовано стан кредитної активності банківських установ України за останні роки. Виявлено, що кредитна активність банків є досить низькою, про що свідчать обмежене коло надійних позичальників, високий рівень невизначеності щодо подальшого економічного розвитку та висока вартість кредитного ресурсу. Визначено, що однією з основних проблем банківських установ залишається неповернення позичальником отриманих коштів. Узагальнено заходи щодо мінімізації кредитного ризику.

Ключові слова: банк, кредитування, кредитний портфель, кредитний ризик, методи мінімізації кредитного ризику, управління кредитним портфелем.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены сущность кредитного портфеля банка, его формирование и составляющие. Проанализировано состояние кредитной активности банковских учреждений Украины за последние годы. Выявлено, что кредитная активность банков является достаточно низкой, о чем свидетельствуют ограниченный круг надежных заемщиков, высокий уровень неопределенности относительно дальнейшего экономического развития и высокая стоимость кредитного ресурса. Определено, что одной из основных проблем банковских учреждений остается невозврат заемщиком полученных средств. Обобщены меры относительно минимизации кредитного риска.

Ключевые слова: банк, кредитование, кредитный портфель, кредитный риск, методы минимизации кредитного риска, управление кредитным портфелем.

ANNOTATION

In the article the essence of the loan portfolio, its formation and composition. The state of credit activity of Ukrainian banks in recent years has been analyzed. Revealed that the credit activity of banks is rather low, as evidenced by the limited number of reliable borrowers, the high level of uncertainty about the further economic development and high cost of credit. Determined that the major problem of banks remains of no return by the borrower of funds received. Generalized steps to minimize credit risk.

Keywords: bank, loans, credit portfolio, credit risk, credit risk minimization techniques, management credit portfolio.

Постановка проблеми. Розвиток банківської системи і вихід українських банків на міжнародні фінансові ринки потребують їх адаптації до світових стандартів банківської діяльності. Останніми роками спостерігається зростання кредитної активності вітчизняних банків, що зумовлено низкою проблем в економіці країни і високою ризиковістю кредитних операцій. З огляду на це управління кредитним портфелем вимагає розроблення адекватних методів управління не лише їх доходністю, але й ризи-

кованістю. У зв'язку з цим актуальною є необхідність створення інформаційно-аналітичного забезпечення і розроблення комплексного підходу до управління кредитним портфелем банків, орієнтованих на врахування як доходів, так і портфельних ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи сутності управління кредитним портфелем банку досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Серед вітчизняних науковців варто виокремити роботи М.І. Савлука, Л.О. Примостки, А.М. Мороза та інших. Що стосується зарубіжних науковців, то можна виділити таких, як Г. Марковіц, Д. Нбіон, П. Роуз, Дж. Сінкі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, незважаючи на значний науковий внесок названих науковців, окремі аспекти управління кредитним портфелем банку та адаптація окремих положень теорії портфеля в умовах економічної кризи потребують ретельного дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні та узагальненні теоретичних основ управління кредитним портфелем банку, аналізі стану кредитної діяльності в Україні, окресленні можливих шляхів зменшення кредитного ризику.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження проблеми організації управління кредитним портфелем банку є необхідним для підвищення ефективності банківської діяльності. Кредитний портфель комерційного банку є одним із найризикованіших напрямів і найвагоміших компонентів структури відсоткових доходів. Головна мета управління кредитним портфелем комерційного банку полягає в забезпеченні максимальної доходності за певного рівня ризику. Доходність і ризик є основними параметрами, що характеризують якість кредитного портфеля банку [1].

Кредитний портфель – це сукупність усіх кредитів, наданих банком для одержання доходів. Обсяг кредитного портфеля оцінюється за балансовою вартістю всіх кредитів банку, зокрема прострочених, пролонгованих, сумнівних. У структурі банківського балансу кредитний портфель розглядається як складова акти-

вів банку, що характеризується показниками дохідності й відповідним рівнем ризику [2].

Під час формування оптимального кредитного портфеля слід прагнути до реалізації розробленої кредитної політики шляхом підбору найбільш ефективних і надійних кредитних вкладень. Весь процес формування кредитного портфеля можна розбити на три основні етапи:

1) формування системи лімітів кредитування відповідно до цілей і стратегії кредитної політики банку;

2) відбір конкретних об'єктів кредитування для включення в кредитний портфель;

3) аналіз стану кредитного портфеля, оперативне управління виявленими відхиленнями від оптимального стану [3].

Управління кредитним портфелем можна розглядати з позиції як макро-, так і мікрорів-

нів. На макрорівні здійснюються аналіз і регулювання кредитних відносин у взаємозв'язку з обсягами і структурою кредитних вкладень в економіку; регулювання механізмів нагляду з боку держави і НБУ за здійсненням банками кредитних операцій (розробка законодавчих і нормативних актів); контроль системи заходів, спрямованих на виявлення відхилень у дотриманні банком законодавчих норм і нормативних актів НБУ, внутрішніх положень та інструкцій, негативних тенденцій у діяльності банку, а також на усунення таких відхилень.

На мікрорівні передбачаються розробка кредитної політики, визначення пріоритетів на кредитному ринку і цілей кредитування; оцінка кредитної діяльності, зіставлення фактичних результатів із прогнозними значеннями; моні-

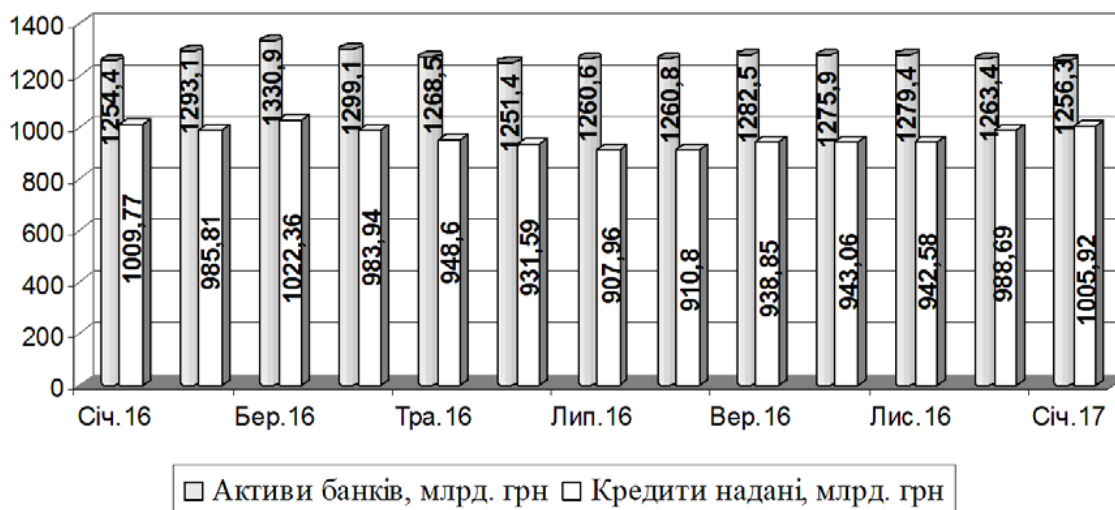

Рис. 1. Динаміка активів БСУ

Таблиця 1

Динаміка показників кредитної діяльності та рентабельності банків України за період 2010-2015 рр.

Назва показника	Рік					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Кількість банків, які мають банківську ліцензію	176	176	176	180	163	120
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями), млрд. грн.	1 090,5	1 211,6	1 267,9	1 408,7	1 520,8	1 567,9
Активи банків, млрд. грн.	942,1	1 054,3	1 126,9	1 278,1	1 316,9	1 275,4
Кредити надані, млрд. грн.	755,0	825,3	815,3	911,4	1 006,4	954,0
Темп приросту, %	1,03	9,31	-1,21	11,78	10,42	-5,2
Резерви за активними операціями, млрд. грн.	148,9	157,9	141,3	131,3	204,	294,4
Темп приросту, %	22	6,09	-10,5	-7,12	24,64	43,68
Співвідношення сформованого резерву до сукупного кредитного портфеля банків, %	19,71	19,13	17,33	14,4	20,36	30,86
Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	11,2	9,6	8,9	7,7	13,5	21,2
Капітал, млрд. грн.	137,7	155,5	169,3	192,6	148,0	123,9
Витрати, млрд. грн.	149,9	150,5	145,6	167,5	263,2	248,7
Темп приросту, %	-17,4	0,41	-3,28	15,05	57,16	-5,53
Фінансовий результат діяльності банків, млрд. грн.	-13,0	-7,7	4,9	1,4	-52,9	-57,3
Рентабельність активів, %	-1,45	-0,76	0,45	0,12	-4,07	-5,12
Рентабельність капіталу, %	-10,19	-5,27	3,03	0,81	-30,46	-47,78

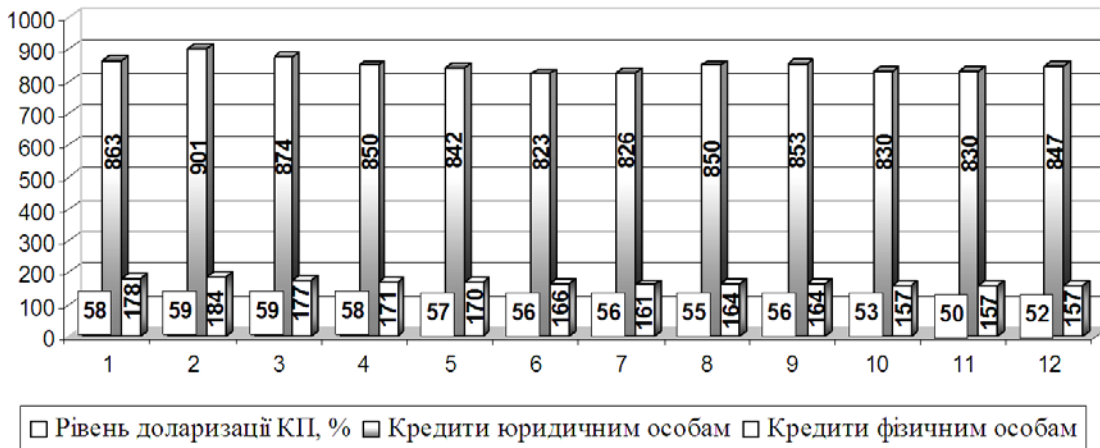

Рис. 2. Клієнтський кредитний портфель в розрізі позичальників та рівень доларизації кредитів, млрд. грн.

торинг наданих кредитів; якісна організація кредитного процесу [4].

У табл. 1 представлені показники, що характеризують стан кредитної сфери та рентабельності банківської діяльності в Україні [5].

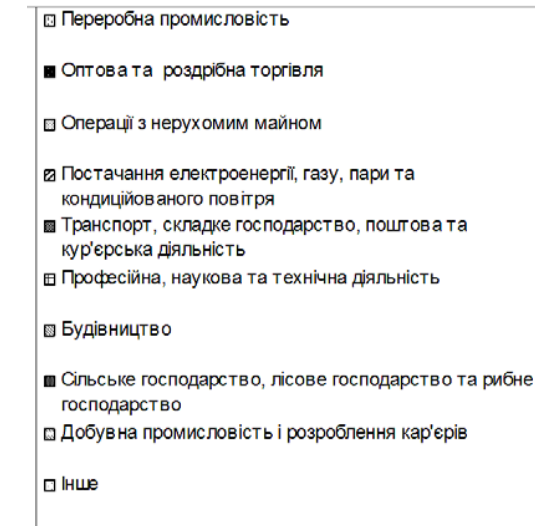
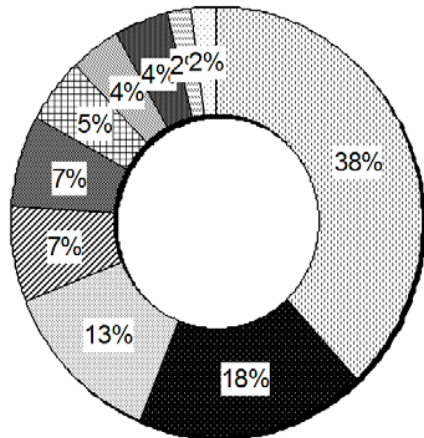

Рис. 3. Корпоративний клієнтський кредитний портфель за видами економічної діяльності, %

Як вказано в табл. 1, частка простроченої заборгованості зростала з 11,2% (2010 р.) до

21,2% (2015 р.) від загальної суми позичкової заборгованості. При цьому коефіцієнт співвідношення розміру резерву до сукупної позичкової заборгованості банків також зростав з 19,71% (2010 р.) до 30,86% (2015 р.). Необхідно зазначити, що після кризи 2008-2009 рр. рентабельність активів та капіталу має від'ємні значення внаслідок значних збитків у банківській системі.

Обсяг клієнтського кредитного портфеля протягом 2016 р. знизився на 3,85 млрд. грн. (0,4%), а станом на 1 січня 2017 р. склав 1 005,92 млрд. грн. (рис. 1) [6].

Курсові різниці виступають вагомим чинником коливання сукупного обсягу кредитного портфеля протягом року, оскільки близько половини виданих кредитів номіновані в іноземній валюті (52% станом на 1 січня 2017 р.). Клієнтський кредитний портфель в розрізі позичальників та рівень доларизації кредитів за 2016 р. зображено на рис. 2 [6].

Загальний обсяг кредитного портфеля скоротився внаслідок зменшення суми кредитів, наданих фізичним особам протягом 2016 р. Їх обсяг за рік знизився на 21 млрд. грн. (11,8%). Кредити, надані суб'єктам господарювання, за підсумком року також зменшилися на 1,85%, а на початок 2017 р. досягли 847 млрд. грн.

На рис. 3 зображено корпоративний клієнтський кредитний портфель за видами економічної діяльності за 2016 р. [6].

Як зображено на рис. 3, у кредитному портфелі суб'єктів господарської діяльності найбільшу частку займають кредити, надані представникам сфер «Переробна промисловість» та «Оптова та роздрібна торгівля». Найменшу частку зайняли кредити, надані у сфері «Добувна промисловість і розроблення кар'єрів» та «Інші».

Неповернення позичальником отриманих коштів залишається для банківських установ однією з основних проблем. Збільшення обсягу проблемних кредитів стає причиною виникнення цілої низки негативних наслідків, серед яких можна виділити такі:

– падіння рентабельності та ліквідності банку;
 – втрата репутації банком;
 – відтік клієнтів та втрата кваліфікованих працівників;
 – виникнення додаткових витрат, пов'язаних зі стягненням проблемної заборгованості тощо [7].

Проведені дослідження дали змогу визначити низку заходів для зменшення ризику, які використовують у світовій практиці (рис. 4) [8].

Під час розроблення заходів, спрямованих на зменшення кредитного ризику, необхідно враховувати:

– забезпеченість кредитів (ліквідність забезпечення, достатність забезпечення, збереження забезпечення);
 – характер кредитних угод (реальність і обґрунтованість кредитних пропозицій);

– фінансову стійкість клієнтів (платоспроможність позичальників, достатність капіталу, репутацію, якість управління).

Враховуючи основні критерії оцінки кредитного ризику, доречно враховувати можливість та умови реалізації, збереження об'єкта забезпечення, його вартість, умови погашення, мету, розмір та термін кредиту. Під час визначення платоспроможності велике значення мають фінансові коефіцієнти та грошові потоки позичальника. Під час аналізу репутації клієнта враховуються його кредитна історія і якість керівництва компанії (професійність та ефективність організаційної структури позичальника).

Слід відзначити, що управління кредитним портфелем банку передбачає управління поточним кредитним ризиком, рівень якого обумовлений простроченням погашення позик, простроченням погашення відсотків, змі-

ною фінансового стану позичальника, погіршенням його фінансових показників, зміною ліквідності і вартості забезпечення (рис. 5).

З метою зниження ступеня кредитного ризику доцільно застосовувати:

– зовнішні способи (створення резервів, гарантія, порука, застава, страхування, розподіл ризиків);

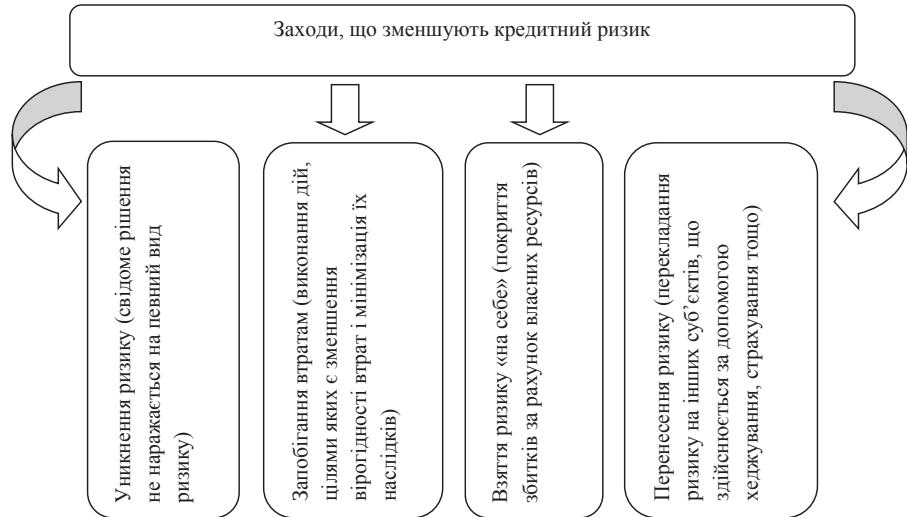

Рис. 4. Заходи щодо зменшення кредитного ризику

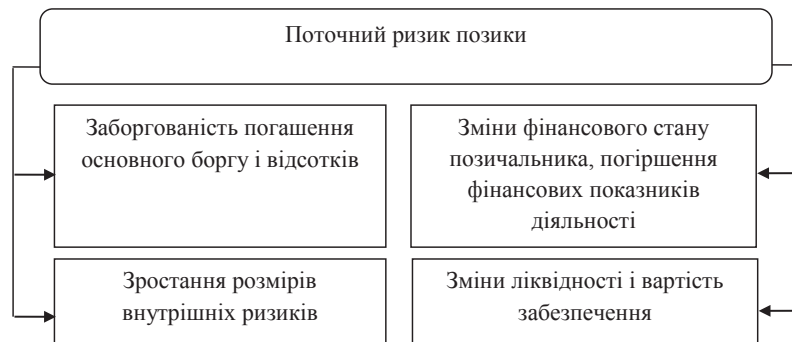

Рис. 5. Методи управління кредитними ризиками

Джерело: складено авторами

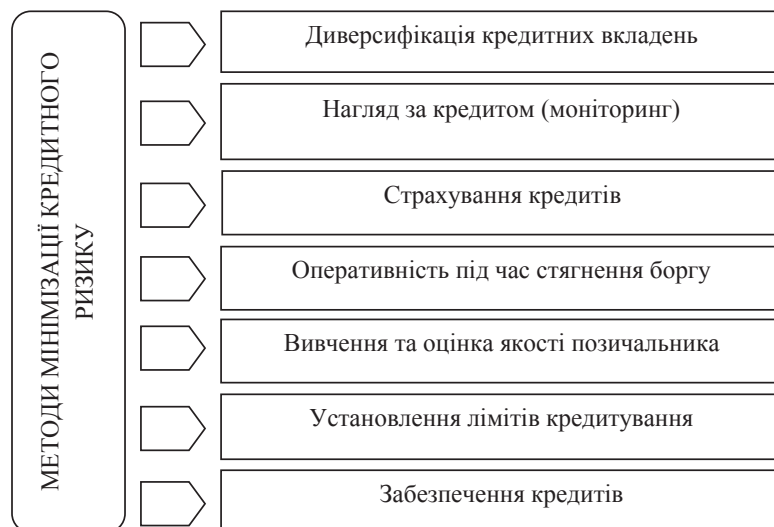

Рис. 6. Методи щодо зменшення кредитного ризику

– внутрішні способи (вибір видів і режимів здійснення кредитних операцій, лімітування, диверсифікація кредитного портфеля, отримання додаткової інформації, моніторинг і контролінг ризиків).

Використання зовнішніх способів зниження кредитного ризику щодо позичальника свідчить про те, що банк прагне до перерозподілу ризику шляхом перекалення частини ризику на інших суб'єктів. Внутрішні способи зниження ступеня ризику досить різноманітні й реалізуються адекватними внутрішньобанківськими засобами менеджменту та маркетингу [8].

На практиці комерційні банки використовують не окремі способи зниження ступеня кредитного ризику, а їх раціональну комбінацію, використовуючи економіко-математичні моделі та методи, спираючись на власний досвід та інтуїцію фахівців (рис. 6) [8].

На нашу думку, управління кредитним портфелем банку має відбуватися в контексті загальної концепції інтегрованого управління активами та пасивами банку, метою якої є досягнення бажаного рівня доходу та зниження ризиків (перш за все, кредитних). За цих умов удосконалення управління кредитним портфелем банків – необхідна умова зростання ефективності банківської діяльності і вагомий чинник підвищення надійності банківської системи.

Висновки. Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що управління кредитним портфелем банку є однією з ключових умов для ефективного функціонування банківських установ. Основні положення портфельної теорії дають змогу виявити, що прийняття рішень щодо формування кредитного портфеля банку, а також управління ним має відбуватися за результатами аналізу співвідношення дохідності й ризикованості. Основною проблемою сучасних банків є неповернення кредитів, тому перш за все необхідно вчасно вра-

ховувати економічні та політичні зміни, виробляти кредитну стратегію банку з урахуванням визначених факторів та розробляти заходи щодо мінімізації кредитного ризику. Вважаємо, що комплексне застосування методів зменшення кредитного ризику значно підвищить ефективність управління кредитним портфелем банку і сприятиме підвищенню ефективності банківської системи загалом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Тептя О.В. Організація системи управління кредитним портфелем у комерційному банку / О.В. Тептя // Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки». – 2010. – № 5. – С. 141-144.
2. Корнеев Д.И. Финансово-кредитный словарь / Д.И. Корнеев. – М.: Перспектива, 1998. – 440 с.
3. Д'яконов А.М. Оптимізація ризику кредитного портфеля банку / А.М. Д'яконов // Наука й економіка. – 2010. – № 2. – С. 36-48.
4. Калініченко Л.Л. Теоретичні аспекти формування кредитного портфеля банків / Л.Л. Калініченко, Т.О. Горбунова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 6. – С. 695-698.
5. Коваленко В.В. Управління кредитним портфелем в умовах фінансової невизначеності функціонування банків / В.В. Коваленко // Регіональна економіка та управління. – 2016. – № 1 (08). – С. 60-63.
6. Національне рейтингове агентство «Рюрік» // Аналітичний огляд банківської системи України за результатами 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf
7. Владичин У.В. Банківське кредитування: [навч. посіб.] / У.В. Владичин; за ред. С.К. Реверчука. – К.: Атіка, 2008. – 648 с.
8. Жукова Н.К. Сучасний стан та проблеми управління кредитним портфелем комерційних банків / Н.К. Жукова, Н.В. Зражевська // Економічний часопис. – 2013. – № 11. – С. 70-72.